

Drehscheibe E-Mitteuropa :
 Information: Produzenten, Vermittler,
 Nutzer : Die gemeinsame Zukunft :
 Tagungsberichte vom 9.
 Österreichischen Online-Inför-
 mationstreffen und 10.
 Österreichischen Dokumentartag /
 hrsg. Von Eveline Pipp ;
 Österreichische Online-Benutzer-
 gruppe. – Wien : Phoibos, 2002.
 221 p. (Biblos-Schriften ; 173.)
 ISBN 3-901232-39-7

Elektronikus közép- európai kaleidoszkóp (ODOK'01)

Az Österreichische Nationalbibliothek és Phoibos Verlag által kiadott „Biblos-Schriften” sorozat 173. köteteként jelent meg 2002-ben annak a négynapos konferenciának az anyaga, melyet 2001 áprilisában rendeztek a grazi egyetemen „ODOK'01. Drehscheibe E-Mitteuropa” címen. A szakmai tanácskozás a kilencedik osztrák on-line-információs találkozó volt, melyet 1995 óta az osztrák dokumentációs nappal együtt szerveznek. A konferencia létrejöttében – szervezőként – három szakmai szervezet vett részt: az osztrák könyvtárosok egyesületének (VÖB) „Új Médiumok” elnevezésű munkacsoportja, az osztrák dokumentációs és információs társaság (ÖGDI), valamint a „Szövetség az Osztrák Információs Gazdaságért” (VIW). A rendezők neve már jelzi a kilenc szekcióban, több munkabizottságban zajló tanácskozás tartalmi súlypontjait: telekommunikáció a közép- és kelet-európai országokban; az információs társadalom nemzeti akciótervei, különös tekintettel az új közép-európai uniós tagállamokra; infrastrukturális előfeltételek az információs gazdaság fejlesztésében való részvételhez; az elektronikus információs források létrehozóinak, közvetítőinek és felhasználóinak közös jövője; konzorciumok; EU-s projektek az információs szektorban; a tudományos becslés, mérés lehetőségei és határai; információs társadalom ma és holnap; információs rendszerek termék-bemutatója. E meglehetősen gazdag tematika valamennyi előadása közül összesen 19-et közöl az itt tárgyalt kötet, mégpedig vagy teljes terjedelmében vagy a bemutatott projektek rövid összefoglalásait adva, külön fejezetben összegyűjtve.

Az első két írás azonnal az elektronikus információk könyvtári hasznosításának problematikájába kalauzolja az olvasót. „Információs ipar – quo vadis?” – teszi fel a kérdést *Wim Luijendijk* a „folyóiratkrízist” elemző referátumában. Napjainkban a könyvtárak és az információik túlnyomó hányadát elektronikus formában eladó, hatalmas nyereséggel működő kiadók – mint amilyen például az *Elsevier* – szembe kerültek egymással. A könyvtáraknak lépniük kell, ha nem akarják kiszolgáltatni magukat a kiadók kétes jóakarátának, és ha szerephez akarnak jutni az információk koordinálásában. A megoldást a holland

szerző olyasfajta szervezetekben látja, mint például az EMBO (European Molecular Biology Organization). Ez a mintegy 900 tagot számláló nemzetközi akadémia hozza létre az „EMBO Journal”-t (<http://emboj.oupjournals.org>), mely a bio(lógiai)-tudományok hatalmas, de átlátható adatbankjának fölépítését kísérli meg „E-Biosci” néven. Itt az alapelvek egyike az, hogy az olvasók pénze – a kiadók kiiktatásával – közvetlenül a szerzőkhöz juthasson.

Az információk elektronikus integrációjának nehézségeire és lehetőségeire irányítja a figyelmet *Dagmar Stehle* tanulmánya. A legtöbb ország könyvtárügyére érvényes a kiindulópontul szolgáló állapotleírás, mely szerint a könyvtárak által növekvő mértékben kínált elektronikus információs források (katalógusok, adatbankok, elektronikus folyóiratok), valamint a helyi- és távkölcsonzés fejlődése és az ezzel kapcsolatos növekvő használói igény a könyvtárak fokozott együttműködését és egységesebb kiadói politikát tesz szükségessé. A német szerző az integráció több modellértékű példáját sorolja fel és mutatja be nemzeti és nemzetközi vonatkozásban egyaránt. Ilyenek például: Subito; GBV (Gemeinsamer Bibliothekenverbund); DBI-Link (a hajdani Német Könyvtári Intézet adatbank-szolgáltatása vagy az EZB. Ez utóbbi (Elektronische Zeitschriftenbibliothek) technikai karbantartását és továbbfejlesztését a regensburgi egyetemi könyvtár látja el. Az EZB – a mindenkori könyvtár licenceitől függően – különböző szintű hozzáférést engedélyez a teljes szövegű tudományos folyóiratok effektív használatához az Interneten. A gyűjteményi kooperációban résztvevő könyvtárak a világhálón a legcsekélyebb ráfordítással kínálhatják aktuális, kiegészítő információkkal gazdagon ellátott linkgyűjteményeiket. A német nyelvterületen kívüli országok, elsősorban a közép- és kelet-európai új EU-tagállamok számára egy angol nyelvű felületet is létrehozta. A számos pozitív példa ellenére ugyanakkor sok probléma vár még megoldásra az elektronikus információk integrálása terén. Ilyen –

egyebek között – az archiválás, a nyomtatott kiadások, a könyvtárközi kölcsönzés vagy a nem egységes licenmodellek kérdése. A problémák és a legújabb fejlődési tendenciák jelzik, hogy az elektronikus információs források hozzáférhetőségének lehetőségei még korántsem merültek ki.

Az informatika ma már a könyvtártudomány meghatározó „társtudománya”. Ezt bizonyítja az European Information Network Services második generációjáról, az EINS –2 (utóbb EINS-GEM) elnevezésű virtuális „gazdáról” szóló rövid, de tartalmas ismertetés *Alexander Nevyjel* tollából. Az EINS-GEM tradicionális Online-Retrieval-Szolgáltatásai cca. 70 adatbank kínálatát ölelik fel tudományos és technikai területen. Jelenleg két különböző felhasználói felület áll rendelkezésre a kutatás számára: az Expert Search és az Easy Search – az utóbbi az egyszerűbb keresést előnyben részesítő, kevésbé tapasztalt kutatók részére.

A „Konzorciumok” címet viselő fejezet két ország – Ausztria és Svájc – könyvtárainak belső együttműködési törekvéseibe enged bepillantást. Mit is jelentenek a konzorciumok a tudományos könyvtárügy területén? A szóban forgó fejezet első referátumának meghatározása szerint a konzorciumok könyvtárak összekapcsolódása abból a célból, hogy egyfelől – befelé – kielégítsék az adatbankokkal, elektronikus információs rendszerekkel és szoftveerekkel kapcsolatos igényt, másfelől – kifelé – ezen termékek előállítóival tárgyaljanak, és ezekkel a cégekkel szerződéseket kötve közösen jobb kondíciókat érjenek el. Már a két tanulmány címe is beszédes: „*Kerülőutak, zsákutcák és csapdák a konzorciumokhoz vezető úton az osztrák könyvtárak példájában*” (a szerző *Heinz Hauffe*, az innsbrucki Egyetemi Könyvtár munkatársa) és „*A svájci felsőoktatási könyvtárak konzorciuma a globalizációt valósítja meg kicsiben*” (*Arlette Piguet*, Zürich). Mindkét írás megfontolandó tanulságokkal szolgál a magyar könyvtárügy számára is, ezért tanulmányozásukat jó szívvel ajánlhatjuk mindazok figyelmébe, akik

nálunk – döntési jogkörrel felruházva – hasonló elképzelések megvalósításán fáradoznak. Az osztrák szerző sorra veszi azokat a belső és külső problémákat – az egyes könyvtárak büdzséjének teljesítőképességétől kezdve a költségek egymás közti felosztásán át a külső cégekkel, így például a nem profitorientált intézményekkel való kapcsolatig –, amelyek fölmerül(het)nek a konzorciumok létrejötte során. A svájci tapasztalatok szerint a folyóiratok jelentik a legnagyobb problémát, a grémiumokban erről a kérdéstről vitatkoznak a legtöbbit.

Az elmúlt években a tudományos könyvtárak világszerte arra törekedtek, hogy szolgáltatásaikat az elektronikus teljes szövegű folyóiratok integrálásával bővítsék. Az „ODOK’01” című gyűjteményes kötet tematikai gazdagságából szemelgetve érdemes megemlítenünk az utolsó fejezetből (*Információs társadalom ma és holnap*) Bruno Bauernak az elektronikus folyóiratok ausztriai alkalmazásának tapasztalatairól és perspektíváiról szóló elemzését. Az Österreichische Zentralbibliothek für Medizin munkatársa azt vizsgálja, hogy mennyire széles körű a teljes szövegű folyóiratok használata – különösen az orvostudomány területén – az osztrák könyvtárakban. Megállapításait statisztikai adatokkal támasztja alá, és közli egy – az olvasók körében végzett – felmérés eredményeit. A tanulmányt azon kritériumok felsorolása zárja, amelyeket érdemes figyelembe venni a tudományos könyvtárakban a teljes szövegű elektronikus folyóiratok kínálatának további bővítésekor.

A kötet utolsó írásában *K. Matthias Weber* az Európai Bizottság két projektjét mutatja be. Az elmúlt években az információs társadalom jövőjével kapcsolatban számtalan megfontolás, szempont merült fel, egyebek között az IPTS Futures Projekt és az Information Society Advisory Group (ISTAG) kezei között. Ezek a projektek azt célozták, hogy mindenki számára kidolgozzák a stratégiai eszmecserék és kezdeményezések alapjait az információs társadalom megteremtésének folyamatában, és a témával kapcsolatos politikai nézeteket ütköztessék és összehangolják. Ebből adódóan a projektek az információs társadalom különböző vízióit jelentik meg, amelyeknek – mindazonáltal – közös elemeik is vannak, és ahol így közel vannak egymáshoz a kutatási-, technológiai- és innovációs politika megfelelő súlypontjai is. Napjainkban – több mint három év elteltével – nem érdektelen például arról olvasni, hogy miként látta a szerző az akkor még új tagjelölt országok legalapvetőbb informatikai feladatait, problémáit. Ezek tükrében érdemes elgondolkozni azon is, hogy érvényes-e és mennyiben az akkori láttelet jelenünkre is.

A kötet szinte valamennyi írásáról elmondhatjuk: hasznos és tanulságos összevetni a 2001-es grazi konferencia megállapításait az jelenünk magyar könyvtárügyének eredményeivel és kudarcaival, kérdéseivel és megoldásaival, és érdemes figyelemre méltatni azokat a szakmai ösztönzéseket, amelyek e tanulmányokat olvasva kibent-kibent megfoghatnak.

Éger Veronika